

Јелена БАШАНОВИЋ-ЧЕЧОВИЋ*

МОРФОЛОШКЕ ОСОБИНЕ ГЛАГОЛА И ЊИХОВА ФУНКЦИОНАЛНО-СТИЛСКА МАРКИРАНОСТ У ЈЕЗИКУ ПОСЛАНИЦА МАРКА МИЉАНОВА ПОПОВИЋА

Сажетак: У раду се анализирају морфостилеми настали употребом нестандардног или мање уобичајеног умјесто стандарднојезичког облика глагола на примјерима из посланица Марка Миљанова Поповића. Анализа показује да се стилистички потенцијал приписује бројним онеобиченим облицима глаголских ријечи, односу глаголских основа, врстама промјене глагола, те маркираним примјерима њихове имперфектизације. Условљени пишчевим ослањањем на говор завичаја и језик народне књижевности, законитостима метричког обрасца, али и инвентивним трагањима писца на језичко-стилском плану, ексцерпирани примјери неграматичких и структурно онеобичених форми су грађа подесна за испитивање стилске маркираности глагола у Поповићевом епистоларном опусу, али и повод за његове даље морфостилистичке анализе, које су у литератури слабије заступљене од фоностилистичких и синтаксостилистичких.

Кључне ријечи: Марко Миљанов Поповић, посланице, дијалекат, (црногорски) народни говори, глагол, глаголска врста, имперфектизација, дијалектизам, антиптоза, морфостилем, морфостилистика

---

* Доц. др Јелена Башановић-Чечовић, Институт за језик и књижевност „Петар II Петровић Његош”, ЦАНУ

1. Традиција писања народним језиком са наглашеним цртама завичајнога говора ујединила је читаву плејаду писаца у Црној Гори, а међу њима се издвајају они који су својим дјелом обиљежили XIX вијек — Петар II Петровић Његош, Стефан Митров Љубиша и Марко Миљанов Поповић. Иако је народни језик неуједначено заступљен у њиховом литерарном опусу, и најповршнија анализа тих текстова показује да је за њихово уобличавање искоришћен, у неједнакој мјери, сирови народни језик — грађа подесна за истраживања, у првом реду, историчара језика и дијалектолога. Истина, досадашња истраживања су показала да је код Његоша мање дијалектизама са досљедном употребом, те да су неки општецрногорски дијалектизми „истиснути” општекњижевним формама (Остојић 2003а: 46), у дјелу С. М. Љубише, код којег је „фабула народна, али је обрада умјетничка” (Пецо 1976: 210), ипак доминирају особине књижевног језика уз „битне завичајне говорне појединости” (Остојић 2003б: 87), док је језик дјела М. М. Поповића „народни језик на папиру у правом а не у фразеолошком смислу тог израза” (Бошковић 1978: 190), заснован на „исконској чистоти” (Радуловић 2002: 33) и дат у његовој најсировијој форми у цјелини дјела. Језички се ослонивши на свој локални идиом и фолклорни израз, Марко Миљанов „самоучки је писао својим мјесним дијалектом” (Остојић 2003в: 96). Због тога му припада истакнуто мјесто међу писцима који су за потребе вѐза свога текста спонтано извлачили жицу из пређе народног језика, створивши дјело које је дубоко урођено у народну традицију.

1.1. Као писац који се касно описменио, Марко Миљанов с напором је претакао своје мисли у писмо, нарочито на почецима овладавања писменошћу, када су настајала дјела по његовом диктату, односно на заласку живота, када је већ био измучен болешћу. Ослонивши се на сопствено језичко осјећање, он је без литерарних претензија створио дјело које, и имплицитно и експлицитно, носи информације о њему као аутору, историји и менталитету завичајних Куча, али и особеностима кучкога говора, на шта смо указали у једном од наших ранијих радова (в. Башановић-Чечовић 2018: 122–153), закључивши да се аутограф Поповићевог дјела *Животи и обичаји Арбанаса* може користити и као поуздан извор

грађе за дијалектолошка истраживања до сада неиспитаног говора Куча (у недостатку грађе са терена), на шта указује и Драгољуб Петровић (1982: 91–98), који истиче да у језику Марка Миљанова „практично нема појава које нису утемељене у језичком искуству данашњих представника кучкога говора” (Петровић 1982: 97).

2. Иако жанровски разноврстан опус¹ М. М. Поповића већ више деценија привлачи пажњу научника и стручњака различитих профила, о његовом дјелу много је више радова, студија и монографија објављених из пера књижевних историчара неголи лингвиста. Поред монографије *Језик Марка Миљанова* (Биговић-Глушица 1997), у којој је језик овог „медунског самоука” анализиран на свим језичким нивоима искључиво са формално-граматичког аспекта, о особеностима његовог стила и језика који плијени завичајним колоритом објављено је свега неколико прилога.² Отуда закључак да лингвистичке анализе Поповићевог дјела треба допуњавати истраживањима из области лингвостилистике, која би упутила на језичко-стилску маркираност израза пониклог из духовног и лексичког богатства црногорског амбијента, народне књижевности, а неријетко и Његошевог *Горској вијенца*.

2.1. У досадашњим лингвистичким истраживањима тог полиграфски конципираног опуса само је узгредно анализиран језик Маркових посланица. Такође, досадашња истраживања нијесу обухватала Маркова писма у цјелини, претпостављамо из разлога што нијесу била обједињена у издањима доступним истраживачу. Зато је Поповићев епистоларни опус у оквиру прве књиге *Цјелокућних дјела Марка Миљанова Појовића*, објављених 2017. године у издању Фонда за развој Куча „Марко Миљанов”, драгоцен материјал, који је подесан за разноврсна лингвостилистичка истраживања, али и сагледавање Маркових домета у жанру који се због прожетости

¹ Марко Миљанов Поповић остварио се као писац, истина неуједначених домета, у различитим књижевним родовима, врстама и жанровима. Поред полиграфски конципираног опуса, његово дјело припада истовремено књижевности, историји, етнологији, фолклористици, иако има проучавалаца који му приписују прије етнографско-фолклористички него литерарни карактер.

² У прилозима у којима се издваја репертоар морфолошке проблематике, наводе се особине које су обиљежја ауторове дијалекатске базе, уз напомену да су у анализи морфолошке категорије глагола пописане само оне најизразитије или је издвајање њихових особености изостало.

личним осјећањима и промишљањима може назвати и „личном литературом”. Нашим истраживањем³ обухваћене су посланице које наводимо по хронологији настанка: *Посланица Леки Иванају* (1876); *Посланица сердару Јолу Пилејићу* (1882); *Посланица војводи Пеку Павловићу* (1882–1885); *Посланица честийићковићу и одобриковићу* (1899) и *Посланица књазу Николи* (1901).

3. Из репертоара јединица које Марко Миљанов користи у обликовању језичког израза наведених епистола много је стилски активних и за лингвостилистичко истраживање погодних елемената. У том репертоару глаголима припада посебно мјесто. Као врста ријечи која „посједује велик стилистички потенцијал и знатну функционалну диференцијацију” (Тошовић 1995: 11), глагол је важна компонента сваког граматички обликованог израза и, послије именица, „најсложенија, граматички најизграђенија, најапстрактнија и у исто вријеме најсадржајнија... категорија” (Виноградов 1972: 511). Издвајањем обличких специфичности глаголских ријечи, варијација глаголâ у вези са прелазом из једне глаголске врсте у другу, маркираних примјера имперфектизације, али и лексички и творбено маркираних примјера, указаше се на приличну заступљеност особина завичајнога говора⁴, али и на пишчева трагања за онеобиченим рјешењима, којима се најчешће хтјело удовољити захтјевима метричког обрасца будући да неке посланице имају стиховну форму.

4. Ако се пишчев стил посматра као „функционално одступање унутар појединачнога израза”, тада је у покушају утврђивања стилистичке вриједности језичких јединица потребно утврдити у отклону од каквог узорка, мјере или правилности се та вриједност остварује (в. о томе Јосић 2013: 245). Будући да се стилска маркираност језика писаца старије епохе најчешће сагледава на

³ Приликом навођења илустративних примјера, у загради ће се наводити број странице са које је примјер преузет.

⁴ За потребе упоређивања језика Маркових посланица са говором пишчевих завичајних Куча користимо студију *Источноцрногорски дијалекти* (Стевановић 1933–1934), у којој су изнесени први потпунији подаци о говору Куча (у оквиру кучкобратоножићке говорне гране), односно уводни дио *Речника Куча* (Петровић и др. 2013), у којем су наведене изразитије особине кучкога говора на свим нивоима језичке структуре, које могу бити основа за његов „будући монографски опис”.

плану одступања од књижевнојезичке норме⁵, као елементи анализе стила издвојили су се лингвистички чиниоци који у систему нормативног језика представљају дијалектизме или архаизме. Тако структурна онеобиченост лексема, која није продукт само фонетских промјена, постаје релевантна категорија за лингвостилистичка истраживања, иако врло често један стилем истовремено има особине и фоностилема и морфостилема (Вуковић 2000: 78). Такође, постојање различитих облика једне врсте ријечи, у нашем истраживању глагола, претпоставља и обавезу избора⁶ из ризнице језичких и потенцијално стилских средстава, јер тамо гдје нема „могућности избора, нема ни основа за успостављање стилистичког контекста” (Кристал 1996: 67). У вези са тим, стилистичке вриједности морфолошких категорија — категорије врсте ријечи и категорије облика ријечи (Ковачевић 2003: 222), сагледаване кроз критеријум отклона од књижевнојезичке норме и критеријум избора, иницирају морфостилистичка истраживања, која су у литератури слабије заступљена од фоностилистичких и синтаксостилистичких.⁷

5. Морфостилистика проучава „функционално-стилску маркираност морфолошких категорија и експресивне вриједности тих категорија” (Катнић-Бакаршић 2001: 239). Тачније, предмет њеног проучавања је „стилски ефекат извјесних облика ријечи” (Лешић 2011: 161), којима се као јединицама појачане изражајности приписује статус морфостилема. Иако тај статус често добијају граматички синонимне форме одређених промјенљивих ријечи (именице, замјенице, придјиви, бројеви), изразити стилистички потенцијал везан је и за категорију глаголских ријечи, нарочито на функционално-стилском плану (плану функционисања у појединим функционалним стилевима). Тип морфостилема који претпоставља замјену

⁵ Облици изузетне дијалекатске ограничености постају стилистички релевантне категорије, јединице појачане изражајности, којима се успјело карактерише лик, атмосфера и поднебље, те постиже посебан стилски набој и упечатљивост.

⁶ Стил писца претпоставља избор из могућности садржаних у језику, иако сваки језички избор није истовремено и стилски избор, већ само онај „који се разликује својом изражајношћу или ‘вишком’ обавијести” (Јосић 2013: 246).

⁷ Стилистичке појаве на морфолошком нивоу које проучава морфостилистика, тј. појаве везане за облик ријечи, имају мањи стилистички значај него фонолошке, посебно у нефлективним језицима.

стандарднојезичког нестандардним или мање уобичајеним обликом глагола М. Ковачевић придружује антиптозама.⁸ Антиптоза не спада у општепознате стилске фигуре а примарно подразумијева „онеобичајени, фигуративни супститут уобичајене падежне форме” (Ковачевић 1998: 112). Истина, у новијој лингвостилистичкој литератури (Ковачевић 2003: 228) антиптози се приписује и стилематична супституција општеупотребног глагола обликом који је неграматичка форма, дијалектизам, индивидуализам, односно форма која може бити обиљежена индикатором *необично*.

6. Анализу стилски маркираних јединица морфолошке структуре почећемо издвајањем облика којима се нарушава стабилност глаголске системе у језику Маркових посланица. Овај тип морфостилема припадао би чисто стилистичком типу који „долази из нестандардних идиома (дијалеката, мјесних говора и сл.)” (Ковачевић 2003: 227). Спонтано употријебљени, ови морфостилеми одражавају пишчеву приврженост говору завичајних Куча, доприносе стилском набоју, увјерљивости и упечатљивости приповиједања, добивши тиме статус стилистичког индикатора.

7. Инфинитив без финалног *-и* (некадашња супинска форма), рјеђе без наставачке морфеме *-ӣи*, који свједочи о пишчевој привржености завичајном говору (Стевановић 1933–1934: 84; Петровић и др. 2013: 25), припада категорији „чисто стилистичких”⁹ морфостилема:

Клонуӣи нећу (52); *ѝроклеӣи* ће га велико и мало (58); *ѝјеватӣи* нади свога издављења (70); *ђе* ћеш ме *наћ* (88); боље *криӣи* но га крвнички *убӣи* (136); на пут *срес̄ӣи* (148); Хришћански је *оѝрос̄ӣӣӣӣ*, а псећи је *заборавӣӣӣ*. (205); да ће га *ӯӣӯћ* ако га не убије (212); нећу *ӯӣећ* (217); а ја ћу *о̄ӣис* на Цетиње (175)...

7.1. Наизмјенична употреба дугог и краћег облика инфинитива, чак и у истој реченици, упућује на могуће утицаје литературе и

⁸ Антиптоза потпада под еналагу као општу фигуру којом се изражавају различити типови синонимије облика.

⁹ „Чисто стилистички” морфостилеми потичу из дијалеката као нестандардних идиома. В. о томе: Ковачевић 2003: 227.

књижевног језика уопште на писану ријеч писца, нпр.: Треба *оџић* и *уклонии* се (47); *јесии* траву, *сиаваи* на камену (58).

8. Облик императива без -ј односно -и (у 2. л. једине и рјеђе 2. л. множине), који је посвједочен као чест у пишком завичајном говору (Стевановић 1933–1934: 89), повећава број активних стилско-језичких јединица у испитиваном језику. Овај стилем продукт је фонетских редукција, што оправдава ставове изнесене у литератури о честој обједињености фоностилема и морфостилема у трансформисаној јединици. Његова употреба често је посвједочена у благословима, клетвама, заклетвама, што доприноси утиску да се писац свјесно одређивао за форму која вјерније дочарава атмосферу, прилике и поднебље:

Помоз' Боже нашим јунацима (42); *Осиан'* збогом (46); А боже *сачува'* да се друго смије и помислити (136); Не *їледа'* ти (141); Па *немо* питат народ брчки и црногорски (143); *Бјеж'* к Турцима! (171); па *їрч'* код Петровића (172); *Немо'* сјеђет (182); *Немо'* сам себе тако убијат, може бит да је то божа судбина (190); но ми га *немо'* таћ (195); *Немо'* ни помислит (202); сад *држ* главарство (210); Не *уди'* права чојека (211); *Бјеж'їе* да не не убију Касомовићи! (212); *Муч*, погански сине (216); *Бјеж* ми с очи (218)...

8.1. Императивна форма *вићи*, заједничка особина свих црногорских народних говора, функционише као стилски маркиран супститут стилски неутралне императивне форме *види*. Овај „непобитни дијалектизам” (Станојчић 1987: 68) проширује могућности за сагледавање стилизације пишковог језичког израза на морфолошком плану:

а при њему *вићи* милионе (56); *Вићи*, ближе је и данас (95); А сад *вићи* (95); *вићи* десечара како је наливен неке госпоцке величине (117); Зла другоме која си чинила, / *вићи*: све си срамотно платила (128); *Вићи* ако је користи народу (157); *Вићи* која ти круна народ срећи (162)...

9. На морфостилистичком плану анализираног корпуса издваја се и употреба 3. л. множине презента глагола *хијеїи*, који се јавља у „пуном” облику *оїе*, нпр.: неке лакоме слаботиње *оїе* да

смо од нашије ђедова постиђени (95); како *оџе* обичај да им промијене и поправе (144); с којом *оџе* да их међу у ред османлијски (146); *оџе* краљеви трећега књаза нама да међу (149); како *оџе* и (...) чиме *оџе* (162), односно редукованом облику *џе*, који је често посвједочен у првом дијелу футура I: они *џе* ћерат своје (91); Она је мислила да *џе* јој узет аљине ш ње (179); како *џе* суд поставит и Куче с Црном Гором сјединит (183); говорећи како *џе* се осрамотит (195); ратне успомене (...) које *џе* се углавном тебе тицат (205); но *џе* ти рећ убио си га за сестру (209). Категорији морфостилема припада и рјеђе употребљаван одрични облик *неџе*: круни, сили, мањкат људи *неџе* (63); који *неџе* пропуштит (155).

9.1. Поред чешће забиљеженог и стилски неутралног облика *видим*, Поповић спорадично употребљава дијалекатски маркирану презентску форму *виђу*, слиједећи прилике забиљежене у већини црногорских народних говора (Остојић 2003б: 46). Посвједочени морфостилем *виђу* још једном упућује на заступљеност народног језичког израза у Марковим посланицама, а има и снажну евокативну функцију: они дјеху, сад *виђу*, паметни од мене (84); коју и ја сад *виђу* (84).

9.2. Однос стилски ирелевантне форме презента *можеш* и супститутивног (антиптитичког) облика *мож*, рјеђе *мош*, повод је за даљу анализу стилогености језика Маркових посланица. Редуковани облик 2. л. једнине презента глагола *моћи*, „облик старог конјуктива *мож*” (Вушовић 1930:36), Поповић често употребљава (никад испред рјечце *ли*), а може се интерпретирати као посљедица пишчеве везаности за народни говор:

Ако не *мош* чекат (95); но *мож* и ту себе жртвовати (115); И ти не *мож*’ црњега издајства домовини учињет (139); да не *мож* познат никакве величине да је то књаз (151); да *мож*’ узет ону часну, богодану и богомпоштовану (157); но је грота не учињет Кучу све што *мож* и што господар рече (193).

10. Стабилност глаголске системе у језику Маркових посланица ремети и фреквентна употреба дијалекатски маркираних облика глагола *казиваџи*, *ојисиваџи*, *размрсиваџи*, *јријисиваџи*. Употреба форми чије је исходиште дијалекат сматра се стилистичком у језику писца који те форме напореда употребљава у књижевном и дијалекатском облику:

унапријед *кажује* (96); кад ти о мене *кажујем* (98); *кажује* с повјерењем (165); *кажују* да их је преварио војвода Мирко (184); сад да *кажујем* за мене (213); треба да *кажујеш* народу (217); *ојишујући* војводино јуначво (186); немам времена да *ојишујем* (206); међу својом војском о којој нећу *ојишиваји* (213); које ће други *размршиваји* (198); како је то мене све *иријишивао* (215).

11. Старом језичком обрасцу, који несумњиво богати језик Маркових посланица, припадала би и употреба облика глаголâ од основе *лезѣи*. Да је заступљеност архаичних облика глаголâ овог типа основ за успостављање стилистичког контекста, потврђују примјери који слиједе:

на виђело *изљеже* (177); али је мога на стап *изљећ* у село (183); *изљеише* такви безбожници (193); *уљеила* је у једну врло малу камару (218).

12. На удио и степен заступљености народнога говора у језику Маркових посланица упућују и примјери стилистички упечатљивих форми глагола *ојиис(ѣи)/ојиић(и)*, *изисѣи(и)/изисћ(и)*, *сић(и)*, чија је употреба ограничена на подручје црногорских народних говора (Остојић 1997: 60). У систему нормативног језика облици ових глагола представљају „несумњиве дијалектизме”, који у промјени задржавају нејотовано *д*. За потврду стилске вриједности ових морфостилема наводимо примјере из обимне грађе:

но ћу *ојиис* код књаза (150); а ја ћу *ојиис* на Цетиње (175); могли су *ојиис* (210); у дој с Турцима *ојиисѣи* (187); нећеш искрај њега празан *ојиисѣи* (200); да *ојииднемо* под бријест (216); Кад хоћаше *изисѣи* крај Мораче (53); ја *изиди* па те само гледај (53); *сидох* доље у жупну Врбицу (49).

13. Сагледавање стилистичког аспекта претходно наведених категорија обавезује на третирање ексцерпираних примјера с обзиром на њихову функционално-стилску вриједност, па „оно што може застарети у најобичнијем комуникативном језику, често егзистира као граматичко-стилистичка категорија у функционалним стиливима” (Вуковић 1972: 211).

14. У језику Маркових посланица заступљена су мимоилажења са нормативним обрасцем и на нивоу система глаголских врста. Тако је важна морфолошка одлика Поповићевог епистоларног опуса колебљив однос глаголски облик (најчешће презент) — глаголска врста¹⁰, а статус морфостилема обично добија облик мотивисан пишчевом везом са говором завичајних Куча, језиком народне епске поезије или Његошевим *Горским вијенцем*, али и настојањем да се удовољи захтјевима метричког обрасца.

14.1. У вези са тим, функционално-стилску вриједност у језику Маркових посланица добијају облици презента глагола *рећи*, *(јри)јомоћи*, *јрејшећи*, *ушећи*, *јући* по I глаголској врсти, којима се успјелије преноси атмосфера и дух црногорског поднебља иако, по некадашњим запажањима М. Стевановића (1933–1934: 87), говор пишчевог завичаја у промјени ових глагола показује слагање са савременим језиком. Пишчево опредјељење за супститутивни (антиптотички) облик презента ових глагола, који су уједно и „несумњиви дијалектизми”, представљамо сљедећом групом примјера:

- да не *речеш* (60); Нек *рече* коју (86); Још ме пушти коју да ти *речем* (120); а ово ми дође успут да *речем* (153); Знади и немој да *речеш* (210); Стога се једни Турци нијесу могли стрпит да не *реку* (167);
- дако њему и од њега *јоможем* (99); Бог прави ће у то да *јоможе* (130); Дабогда Марку свуј Бог да *јоможе* (214); да ти с Јолем *јријоможе* (91); Бога моле да им *јријоможе* (119);
- све је ваше што *јрејшече* нама (70); Чува ме стража да не *ушечем* (97); бајаги да не *ушечем* (217);
- него ћу жртвовати своје, теке да не *јуче* скандал с тобом и с Црном Гором (215).

14.2. Иако је у аористу глагола III и I врсте, који у презенту могу имати облике и по III врсти, дозвољена равноправна употреба облика од пуне и окрњене основе (Стевановић 1989: 346), у језику анализираних епистола забиљежили смо стилски маркиране краће облике аориста, нпр.: на виђело *изљеже* (177). У аористу глагола

¹⁰ У анализи глаголских врста користимо Стевановићеву подјелу на седам врста промјене. В. о томе: Стевановић 1989: 327–337.

III врсте ријетко је посвједочен „краћи” облик по I врсти промјене (облик без секвенце *-ну-*): *омрже* ми очино огњиште (46). Иначе, употреба аориста од окрњене основе обично је у језику пјесама „на народну” метрички условљена и има значајан стилистички потенцијал због изражавања доживљености радње.

14.3. Без обзира на то што је код глагола *йоїинуїи* очекивана иста основа (на *ну*) у облику аориста и радног глаголског придјева (Остојић 1997: 66), супституцију књижевне и стилски неутралне глаголске форме антиптотичком и стилски маркираном формом илуструјемо примјерима аориста који се у Марковим посланицама често реализују без секвенце *-ну-*:

кад *йоїиде* Турчин у Шумадију (166); све без обране *йоїиде* (182); ка што им мал *йоїиде* (183); пошто се онако срамотно *йоїиде* (184); но *йоїидоше* срамотно ка никад (184); *йоїидоше* Турци како се нитко није мога надат ни вјероват (207).

15. „Краћу” промјену по I глаголској врсти биљежимо у презенту глагола *сресїи*, у којем говор пишчевих Куча, по некадашњим запажањима М. Стевановића (1933–1934: 87), ипак показује изразитију тежњу ка употреби облика III врсте: па се, ка не ктећи, *среїем* на понешто (197); да те *среїе* један барјак војске (217).

15.1. Поред промјене глагола *моћи* по III глаголској врсти, нпр.: да ти не *моїнем* казати (171); ако *моїнем* (188), у испитиваном корпусу нијесмо забиљежили стилистички релевантнију морфолошку категорију презента глагола *моћи* с префиксом *уз-* (*узмоїнем*). Овај творбени модел (*уз* + презент), у чијем резултату настаје стилски маркиран облик презента употриједљен умјесто футура II имперфективних глагола, посвједочен је у усамљеном примјеру: Народ ти је сличан плодној њиви, / *узрадиш* ли о њојзи брижљиво, / по готову плод ти је у руке (61).

15.2. Као наглашена особина пишчевог завичајног говора (Стевановић 1933–1934: 88), промјена глагола *диїи* по III врсти повећава број стилогених јединица у језику посланица Марка Миљанова Поповића:

кад то не *дидне* истина (98); дако ти лакше *дидне* (99); па ако *дидну* добри (142); не лажимо га, не *диднимо* беж њега (142); почео да *дидне* (143); да сабјом *дидне* посјечен (148); да

јој *дигнемо* оно што је она нама била (149); *Бидни* себичан кад ти је запало (158); да не *дигну* уђјени (176).

16. Стилистички релевантним категоријама припадала би и промјена глагола (*до*)*знайи* по I глаголској врсти (са развијеним секундарним *г*), која је забиљежена и у пишчевом говору Куча (Стевановић 1933–1934: 88). У трагању писца за онеобиченом формом глагола, чије је исходиште дијалекат, настаје стилистички условљена антиптоза, коју илуструјемо одабраним примјерима:

Знадем добро биће ти весеље (42); а што *знадеш* зашто да ти причам (50); а ти *знадеш* добро да удараш (60); да ја *знадем* и крајчић од тога (61); *Знаде* Њемац куд 'ијена шета (68); за мир дотлен да нигде не *знаде* (71); ако *знадем* јад ме задесио (72); Кучи *знадоше* за моје кретање (111); и у други свијет ће *знадемо* (121); И још силни неће да *дознаду* (66).

16.1. Антиптотичком моделу оствареном на колебљивом односу презент — глаголска врста припадају и примјери промјене глагола *гайи* по III глаголској врсти, коју биљежи и М. Стевановић у говору Куча (Стевановић 1933–1934: 88):

кад ни Бог и срећа *гадне* (120); кад му *гаднеш* крв (130); *гадну* себе име звјерско (142); заслужићемо да ни Бог *гадне* (142); да им више зла Бог *гадне* (191); да се толико ратнијех успомене мене *гадне* (207); да им се *гадне* плата и грбови перјанички (209).

16.2. Напоредност обликâ које диференцира развитак секундарног *г* карактеристична је за аорист глагола типа *осйаиџи*, *йосйаиџи* и сл., уз напомену да су у анализираном корпусу претежнији облици са *г*:

Посйаде ми свијет чудовиште (46); Што рекосмо при том *осйадосмо* (50); Ја *осйадох*, а Јошо *несйаде* (50); То све прође једва траг *осйаде* (54); Сад *йознадох* себе више но икад (88); Ја *йридадох* (101); но *осйаде* царство бадијева (127); Нађоше се и *йознадоше се* арнауцка племена (152); Стога *йосйаде* више неслога међу Кучима (173); пошто *осйаде* поглашњи (220).

16.3. Илустративан је примјер употребе „окрњеног” и аориста са развијеним секундарним *g* у узастопним стиховима, коју условљава потреба постизања десетерачког стиха: Без Јоша ми мрачно *йосѣа* сунце / цио свијет паклом ми *йосѣаге* (51).

16.4. С обзиром на то да је метричка структура стиха често захтијевала употребу глаголске оптималне форме са сугласником *g* у основи, група наведених супститута сматра се карактеристичним језичким средством у језику Маркових посланица, али не и стилски релевантним. Наиме, уколико постоји више (нормативних) форми за изражавање истог значења, онда оне не потпадају под антиптозу¹¹, а њихова стилистичка вриједност прати се на плану ограниченијих стилогених могућности — варијантно-синонимском плану.

17. Напоредност обликâ, којом је остварено и стилистичко структурирање текста, посвједочено је и у аористу глагола *виђѣиш*:

- *виђех* мржњу и ненавист љуцку, / *виђех* сина ђе од оца ђежи, / (...) *виђех* сестру ђе на брата пљује, / *виђех* стари ђе с млађим тргује. (46); пошто *виђеше* какав дожи кастиг на њих паде (189); Док *виђесмо* друге ђе не сијеку (197);
- *виђох* с чега Срби су пропали (63); први пут *виђоше* (152); кад *виђоше* за собом војску (176); а још *виђосмо* да су бољи они што бране (197); *виђох* ђе ђежи (211).

18. Стилистички релевантним примјерима, насталим замјеном стандарднојезичке нестандарднојезичком формом, припадао би и облик императива глагола *имаѣиш* без развијеног секундарног *g*: *Имани* снаге (157). Секундарно *g* не биљежимо ни у примјерима императива глагола *смјѣиш* и *умјѣиш*: *Смјени* и *умјени* издират (158).

19. Модел дијалекатски условљене супституције (Петровић и др. 2013: 26) облика презента глагола *йомаѣаѣиш* облицима промјене по V врсти, којим се проширује репертоар антиптотичких глаголских форми у језику Маркових посланица, илуструјемо сљедећим

¹¹ Антиптоза је онеобичајени, фигуративни супститут уобичајене форме, замјена стандарднојезичког нестандарднојезичким или неубичајеним обликом глагола.

примјерима: А чим њега *ѿомаѿаш*, тијем све српство помагаш (141); па их држе и *ѿомаѿају* (141); ка и што му *ѿомаѿа* (214).

20. Стилистички обиљежену форму глагола *ѿасѿи* и глагола с њим сложених без сугласника *g* у облицима промјене по III глаголској врсти, која се придружује групи „чисто стилистичких” морфостилема у испитиваном језику, биљежимо у примјерима:

три здравице пред тобом *ѿануше* (62); да душману не *ѿанеш* у руке (66); ал’ у једну гробницу *ѿанемо* (108); кад се спотакне али *ѿане* (139); кад *ѿане* на тебе онолико колико траје јутарња роса кад *ѿане* на траву (158); онадар *ѿане* душа под притиском (166); а млозина у немилости *ѿанули* (193); траг им *ѿроѿануо* (63); неки да се *ѿреѿану* од књаза (210).

20.1. Поред прозног дијела епистоларног опуса, у којем је употреба инфинитива глагола *ѿасѿи* и глагола с њим сложених по III врсти мотивисана везом са завичајним говором, нпр.: и да ће моја нада на суо *ѿануѿи* (84); Немо се *ѿреѿануѿи*, јуначе (95), у посланицама које имају стиховну форму прије је стилистички условљена и неријетко „наметнута” захтјевима стиха: слобода ће српска *ѿроѿануѿи* / Срб ће слуга вјечно останути (72); А сваки зна да је поштеније / ка јунаци на мејдан *ѿануѿи*, / но под овом маном останути. (109).

20.2. Да се писац одређује за антиптитичке форме проширене секвенцом *-ну-* и у облицима других глагола илуструјемо примјерима који у испитиваном језику функционишу као јединице наглашене изражајности: *осѿануѿи* један без другога (52); на пут *сѿануѿи* је ли ико кадар (71); ка да ми је из срца *никнула* (124); како су ми *ѿосѿануле* мисли (126).

21. Извјестан број примјера антиптозе остварен је у језику Маркових посланица и замјеном нормативних облика глагола V врсте стилистички маркираним облицима II врсте. Избором глаголских облика по II врсти, писац слиједи прилике посвједочене у завичајном говору (Стевановић 1933–1934: 85; Петровић и др. 2013: 26), али и језику Петра II Петровића Његоша, у којем је овај конјугациони модел прилично заступљен (Башановић-Чечовић 2013: 75–76):

како весело у пуној нади *разѿађем* о срећи (84); час опет *разѿађем* (97); *уѿађе* јој души (134); *Скићу* мисли некуда без

стрва (86); памет *скиће*, за дуго му се није повратила (86); и господарскоме ћефу *уїаће* (96),

а некад га на то обавезује и потреба остваривања риме: А Бог прави ето ти *наїаће!* / Ће год ти си нешто се *гоїаће* (120).

22. Онеобичени супститут глагола, који припада антиптотичким моделима оствареним на колебљивом односу глаголски облик — глаголска врста препознат је и у моделу образовања итеративних презентских форми наставцима *-ајем/-ујем* умјесто *-авам*, који је заступљен у црногорским народним говорима. Примјери промјене глагола V врсте по IV врсти показују да, опредјељујући се за „неграматичку” форму, писац примјењује селекционо правило у обликовању свог језичког израза — посеже за обликом којим постиже упечатљивост и изворност израза или удовољава метричким захтјевима:

- зашто дјела да ти *їонижаје* (122); *оодбрајеш* Србину зло које себе чини (139); Чим ти народну радост *їодржајеш* и кријепиш (141); прерано ни је да га много осуђујемо и *їроћерајемо* (141); себе *їонижаје* пред Богом и људима (142); ће брату и владаоцу с пофалом *оодбрајеш* штету (143); које *исїуњаје* заповијед пророка (146); не *їонижаје* себе (159); како га књаз *касїиїаје* (214); и да ми ништа не *мањаје* (214);
- отачбини се одужујеш, чојечанској дужности се *їриближујеш* (141); Чувајмо се и малога изгуба, е ш њим вељему вијек *їродужујемо* (143); те *їродужујем* говор о пресуди (200).

23. Поред редуковане форме глаголског прилога садашњег, који је у језику Маркових посланица често условљен потребама стиха, на његов облик утиче и колебљив однос глаголски облик — глаголска врста. Насупрот закључцима изнесеним у монографском опису језика Марка Миљанова (Биговић-Глушица 1997: 149), којим, истина, није обухваћен пишчев епистоларни опус, наша анализа показује да се у посланицама овај облик реализује у двије антиптотичке форме: без финалног *-и* и у облику који је резултат несистемске имперфектизације. Без обзира на то јесу ли ти облици условљени метрички односно дијалекатски, или су мотивисани

колебљивим односом глаголски облик — глаголска врста, или су, у крајњем, пишчеви индивидуализми, примјери који слиједе антиптитичке су форме наглашене стилистичности:

- сузе *лијућ'* овако ми рече (47); И у паклу мислим би ми душа, / *лгедајућ* га имала спокојство, / *осјећајућ* рајско уживање (51); *џражећ'* живот ситних животиња (56); *џринџајућ* међу собом (156);
- *Смијејући*¹² су ми говорили (84); бачау на мене слатке погледе *осмјекујући се* (84); *смијејући се* рече (100); *бачујући* своје дошле муке на цара (166); *џроклинајући* војводу Мирка (184); *џрџјећи* глад и голотињу (198); теке не патише *џодаћући* међе између добра и зла (200).

23.1. Колебања у облику основе, која су мотивисана везом са црногорским народним говорима, биљежимо и у антиптитичким формама трпног глаголског придјева: да не бидну *убјени* (176); сви бише *убјени* и посјечени (177); *убјен* је неистином (201); дијете и није *кршћено* (194); ка да нијеси ни *кршћен* (195).

24. У епистоларном опусу Марка Миљанова Поповића биљежимо и антиптитичке форме перфекта — форме са очуваном енклитиком *је* у позицији са рјечцом *се*, које нијесу посвједочене у корпусу анализираном за потребе израде монографије *Језик Марка Миљанова Поповића* (Биговић-Глушица 1997: 153): с којом *се је* здравица *исџила* (59); Јоле *се је* *развика* (212); то *се је* један дан све *одрило* (214).

25. Поред употребе пуног облика аориста глагола *биџи* у 3. л. множине потенцијала, која је дијалекатски маркирана, нпр.: друкчи *бише* спомен *осџавили* (55), у потенцијалу биљежимо и стилски обиљежену инверзију облика помоћног глагола *биџи* и радног глаголског придјева: *умрла бише* та срца (136).

26. У језику Поповићевог епистоларног опуса постоји још облика глаголских ријечи који добијају статус јединица појачане изражајности. Без обзира на системска ограничења у дограђивању

¹² Колебљив однос глаголска врста — глаголски облик препознат је и у придјевски употријеђеном глаголском прилогу садашњем: *одрбрајуће* честитке (145).

инфикса при имперфектизацији глагола, у испитиваној грађи биљежимо облике имперфективних глагола који морфолошки одступају од нормираног обрасца. Они припадају стилематичној еналаги глагола, коју М. Ковачевић придружује антиптози као стилској фигури (Ковачевић 2003: 228).

26.1. Стилематична еналага глагола регистрована је у облицима глагола изведених инфиксом *-а-*. Употребом ових форми постиже се висок степен онеобичавања, што је један од услова трансформације уобичајене граматичке јединице у јединицу наглашене изражајности — стилем (Катнић-Бакаршић 1999: 21):

кад већ брзо *најуњам* педесет (45); Ни на чије не *завиђах* благо (55); ако не би сваки час *заїлушали* причом (95); мирно *сиаї* (148); Да те не *їроїлушам* кажевањем (154).

26.2. Статус морфостилема имају и антиптозе које почивају на стилематичној еналаги глагола глаголима имперфектизованим инфиксом *-ава-*. Иако потврђени у говору пишчевог завичаја (Стевановић 1933–1934: 88), овакви примјери могу бити мотивисани и ослањањем на Његошев језички израз (Башановић-Чечовић 2013: 78), чије је дјело било омиљено Марково штиво, али и метричким законима:

Мене је за чудо што сам премало *знава* (98); не могу се *їушиїавайї* тој радњи (102); Живот дават, а част не *їушиїавайї* (128); које их на ови тешки пут и промјену *наћеравају* (166); него сам *знава* да се држи реда (206); није *знава* што да ради (211); Он је *знава* (213); *мљава* је да ће нетко за паре, а нетко од страха рећ што он рече (218).

26.3. Употребом глагола имперфектизованих инфиксом *-ева-* (и глаголских именица тих глагола) настаје још један тип стилогених јединица, заснован на критеријуму супституције општеупотребне форме формом која има наглашену стилску функцију:

— кадри били *їокажевайї* сабјом у руке (93); који су ми *кажевали* (102); а за весеље Срба није преша *кажевайї* (151); кад им се прилика среће *їокажевала* (155); је ли се икад овакве *їокажевало* (155); да ми нијесу Турци *кажевали* (162); *кажеваху* кад их оне муке сапрле дјеху (166);

докажеваѝ како их ненадни јади могу од Србина заде-
сит (169); главари народњи кумили и *докажевали* (171);
Кад ти стану *кажеваѝ* за ту своју штету и срамоту (171);
бачевали су их у огањ ђе гори кућа (179); међу народом
кажеваѝ како је било (217);

- да те не проглушам *кажевањем* (154); Но, *кажевањем* о
томе не требује много заглушит (171); па отежем *каже-
вањем* (197).

26.4. У анализираном корпусу издвојили су се и примјери гла-
гола имперфективизовани инфиксом *-ова-* (*ѝредоваѝи*): Сад им ка-
да благо не *ѝредује* (55); што би опет њему *ѝредовало* (55); *ѝреду-
је* му да постане жертва (106); не *ѝредује* много (171).

27. Насупрот глаголским ријечима насталим уметањем инфикса,
у испитиваном језику продуктивни су и стилски маркирани реду-
ковани облици глагола *угарѝи* (облици без вокала „а”): дим јој
дјеше *угрио* по лицу (57); у рану *угрио* (115); *Угриѝе* га, перјаници!
(208); но *угри* ти те убиј Марка (209); *Угри*, погани (209).

28. Међу ексцерпираним примјерима глагола има и оних ко-
ји се не приписују облицима дијалекатске ограничености већ су
или пишчеви индивидуализми или усамљени примјери колебљи-
вог односа глаголски облик — глаголска врста (обично онда када
метричка структура стиха онемогућава употребу граматички ко-
ректне форме). Наиме, када исходиште глаголским ријечима ни-
је пишчев завичајни говор (и црногорски говори уопште), писац
посеже за формама које могу да упуте на његову инвентивност на
језичко-стилском плану:

Али да не *ѝоменујем* ођен моћ (164); само не *увеличајимо*
(141); с којијем себе *осуђивају* (198); Како ми је *увеличива*
срећу Црне Горе (215); па га не могли задовољит, па их је
ѝромјењива (218).

29. У језику Маркових посланица много је и лексички и твор-
бено интересантних примјера глаголских ријечи. Оне носе печат
завичајног и успјело преносе локални колорит, упућујући исто-
времено на бројне особености фонетско-фонолошке и творбено-
морфолошке природе. Сљедећа група примјера потврђује да је
Марко Миљанов неријетко посезао за лексичким наносима из

Његошеве религиозне и филозофске ризнице, који потенцијално имају и стилску вриједност:

Пошљийте ми ваше мисли (85); оћу и вама двојици да *йошљем* (86); правду *шиље* нејачему (115); сад га *шиље* у Куче (217); *Поийаћу* да ти *йошљем* оширно (99); Ваља *ийаий* књазу црногорскоме (149); И тако виши дио Куча *ојдоше* код војводе Мирка на Морачу (173); војвода Мирко с војском *ојде* ка што видимо (188); ја сам у прво *забјележио* (153); оћен *дјележиий* (171); Да не *дуїљам* више о томе (171); некојему ћеца помрла, а некојему *се йодољела* и *онаказила* (189); ја кренем да *україим* говор (197); који се вазда *озва* кад га има ко зват (201); сви су *йовїорили* што је књаз Илија река (212); но мож и ту себе *жерївовайи* (115).

29.1. Облици наведених глаголских образовања показују, између осталог, да и творба ријечи пружа разноврсне могућности за лингвостилистичка истраживања, некад много више него „чиста морфологија” (Ковачевић 2003: 230).

ЗАКЉУЧАК

30. Епистоларни опус Марка Миљанова Поповића чине писма Леки Иванају, сердару Јолу Пилетићу, војводи Пеку Павловићу, „честитковићу и одобриковићу” (књазу Данилу) и књазу Николи. Иако се у њима, у складу са захтјевима жанра, писац обраћа једној особи, њихова садржина је не само приватног него и општег карактера. Као одзиви на изазове пишчевог духа и времена, та писма, уз фамилијарни тон, садрже морално-филозофску проблематику, етику, поглед на свијет... У сваком од њих егзистира читава ризница глаголских ријечи, које писац обилато користи да предочи своје мисли, осјећања и преокупације, драмски набој, нарочито када жигосе убиства дјече и насиље над невинима приликом похаре Куча, неправедна страдања, мисаона и етичка начела, уграђена у основу посланица. У вези са тим, писац наглашено употребљава аорист, имперфекат, презент, императив, потенцијал, који су прилично онеобичени у односу на општеупотребну форму; архаичне и дијалекатски маркиране облике глагола; глаголске кованице, што свеукупно доприноси утиску да Маркове посланице

кипте од творбено-морфолошко-лексичке слојевитости, захваљујући којој њихов језик добија својства наглашене стилистичности, а покаткад га одликује и његошевска снага израза.

30.1. У претходним примјерима покушали смо да покажемо колико избор неке од варијаната оптималне форме, коју обично намеће „правило граматичности” (Симић 2000: 103), резултира настанком стилски релевантног језичког израза. Различити супституенти уобичајених облика глаголских ријечи, који прилично нарушавају стабилност глаголске системе у језику Маркових посланица, функционишу и као стилски маркиране јединице — почев од оних које се правдају пишчевим везама са завичајним говором, преко стилогених модела остварених на колебљивом односу глаголски облик — глаголска врста, до маркираних примјера имперфектизације условљених потребама стиха, али и ослањањем на дијалекатски маркиране образце. Уколико је структура стиха посланице захтијевала употребу онеобичене глаголске форме, онда се та форма, без обзира на исходиште (дијалекат или иновација писца, ријетко страни језички образац), сматрала стилски маркираним обиљежјем језичке структуре. Без обзира на то што су с аспекта граматичности једне форме препоручљивије од других, стари и онеобичени језички образци несумњиво богате испитивани језик, а активирањем „резерве језичких облика” (Симић 2000: 83) и иновацијама насталим да би се удовољило метричким захтјевима повећавају се могућности за сагледавање стилизације језика који је све теже разумјети, чак и уз рјечнике непознатих и мање познатих ријечи. Он одјекује снажно у перцепцији данашњих читалаца, чинећи интензивнијим доживљај Маркових посланица, које поред снажних порука садрже и личну ноту, те им се и због тога треба враћати и изнова их ишчитавати. Управо ће им садашња и вјерујемо будућа читања прибавити трајну умјетничку вриједност и обезбидити им свевремено трајање.

ИЗВОР

- [1] Марко Миљанов Поповић, *Посланице. Примјери чојсѣва и јунашѣва*, Књига 1, „Цјелокупна дјела”, Фонд за развој Куча „Марко Миљанов”, Подгорица, 2017, стр. 37–220.

ЛИТЕРАТУРА

- [1] **Башановић-Чечовић 2013**: Јелена Башановић-Чечовић, „Стилистички аспект морфолошке категорије глагола у језику Петра II Петровића Његоша”, *Ријеч*, нова серија, бр. 10, Никшић, 67–80.
- [2] **Башановић-Чечовић 2018**: Јелена Башановић-Чечовић, „Дјело Марка Миљанова Поповића као богат извор грађе за дијалектолошка испитивања”, *Умјетничке и научне вриједности дјела Марка Миљанова Појовића*, Фонд за развој Куча „Марко Миљанов”, Подгорица, 121–153.
- [3] **Биговић-Глушица 1997**: Рајка Биговић-Глушица, *Језик Марка Миљанова*, Културно-просвјетна заједница Подгорице, Подгорица.
- [4] **Бошковић 1978**: Радосав Бошковић, *Одабрани чланци и расправе*, ЦАНУ, Титоград.
- [5] **Виноградов 1972**: Виктор Владимирович Виноградов, *Рускии јазык (грамматическое учение о слове)*, Высшая школа, Москва.
- [6] **Вуковић 1972**: Јован Вуковић, *Наши књижевни језик данас*, „Веселин Маслеша”, Сарајево.
- [7] **Вуковић 2000**: Ново Вуковић, *Пушеви стилистичке идеје*, „Јасен”, Подгорица, Никшић.
- [8] **Јосић 2013**: Љубица Јосић, „Пропитивање одрживости трговских критерија лингвистичке анализе књижевног текста”, *Studia Slavica Savariensia*, 1–2, доступно на: http://real.mtak.hu/25416/1/SSS_2013.026_Josic_u.pdf, 244–248.
- [9] **Катнић-Бакаршић 1999**: Марина Катнић-Бакаршић, *Лингвистичка стилистика*, Open Society Institute, Budapest.
- [10] **Катнић-Бакаршић 2001**: Марина Катнић-Бакаршић, *Стилистика*, Научна и универзитетска књига, Сарајево.
- [11] **Ковачевић 1995**: Милош Ковачевић, *Стилистика и граматика стилских фигура*, „Унирекс”, Никшић.
- [12] **Ковачевић 1998**: Милош Ковачевић, „Антиптозе у поезији Николе I Петровића Његоша”, *Стилске фигуре и књижевни текстови*, Требник, Београд, 111–125.
- [13] **Ковачевић 2003**: Милош Ковачевић, „Стилистички аспект граматичких категорија”, *Грамајичке и стилистичке теме*, Бања Лука, 220–237.
- [14] **Кристал 1996**: Дејвид Кристал, *Кембричка енциклопедија језика*, Нолит, Београд.
- [15] **Лешић 2011**: Зденко Лешић, *Језик и књижевно дјело*, Службени гласник, Београд.
- [16] **Остојић 1997**: Бранислав Остојић, „Његошево дјело као извор за Даничићево коментарисање морфолошке системе у ‘облицима српскога или хрватскога језика’”, *Прилози о Његошеву језику*, Никшић, 1997, 36–74.
- [17] **Остојић 2003а**: Бранислав Остојић, „Снага и моћ Његошева језика и његов удио у изградњи Вукова модела књижевног језика”, *О црнојорском књижевнојезичком изразу III*, Универзитет Црне Горе, Подгорица, 41–53.
- [18] **Остојић 2003б**: Бранислав Остојић, „Улога и значај језика Стефана Митрова Љубише у процесу стандардизације Вукова модела књижевног језика”, *О црнојорском књижевнојезичком изразу III*, Универзитет Црне Горе, Подгорица, 83–93.

- [19] **Остојић 2003в**: Бранислав Остојић, „Улога и значај језика Марка Миљанова у процесу стандардизације Вукова модела књижевног језика”, *О црнојорском књижевнојезичком изразу III*, Универзитет Црне Горе, Подгорица, 93–100.
- [20] **Петровић 1982**: Драгољуб Петровић, „Напомене о језику Марка Миљанова”, *Зборник за филологију и лингвистику*, XXV/2, Нови Сад, 1982, 91–98.
- [21] **Петровић и др. 2013**: Драгољуб Петровић, Ивана Ђелић и Јелена Капустина, „Речник Куча”, *Српски дијалектолошки зборник*, LX, САНУ и Институт за српски језик САНУ, Београд.
- [22] **Пецо 1976**: Асим Пецо, „Један поглед на писану ријеч Стефана Митрова Љубише”, *Стефан Митров Љубиша*, ЦАНУ, Титоград, 1976, 207–215.
- [23] **Радуловић 2011**: Зорица Радуловић, „Фигуративност израза у дјелима Стефана Митрова Љубише и Марка Миљанова Поповића”, *Алехемија ријечи*, „Унирекс”, Подгорица, 2002, 33–45.
- [24] **Симић 2000**: Радоје Симић, *Стилистика српског језика I*, Београд.
- [25] **Станојчић 1987**: Живојин Станојчић, *Грамаџика и језик*, НИО „Универзитетска ријеч”, Никшић — Титоград.
- [26] **Станојчић 2005**: Живојин Станојчић, „Спонтани дијалектизам у језику писца”, *Гласник Одјељења умјетности*, књ. 23, ЦАНУ, Подгорица, 5–19.
- [27] **Стевановић 1933–1934**: Михаило Стевановић, *Источноцрнојорски дијалекти*, Библиотека Јужнословенског филолога XIII, Београд, 1–128.
- [28] **Стевановић 1989**: Михаило Стевановић, *Савремени српскохрватски језик I (грамаџички системи и књижевнојезичка норма)*, Научна књига, Београд.
- [29] **Тошовић 1995**: Бранко Тошовић, *Стилистика глагола*, Lindenblatt, Wuppertal.

Jelena BAŠANOVIĆ-ČEČOVIĆ

MORPHOLOGICAL PROPERTIES OF VERBS AND THEIR FUNCTIONAL
AND STYLISTIC MARKEDNESS IN THE LANGUAGE OF EPISTLES
OF MARKO MILJANOV POPOVIĆ

Summary

The paper analyzes morphostylems created by substitution of standard language by non-standard or less common verb form on examples from epistles of Marko Miljanov Popović. The analysis shows that stylistic potential is attributed to a great number of unusual forms of verbs, relation to the verb bases, forms of verb changes, and marked examples of their imperfectization. Conditioned by the writer's reliance to the native speech and the language of national literature, to the laws of metrical pattern, but also inventive research of a writer on the linguistic and stylistic plan, excerpted examples of non-grammatical and structurally unusual forms are material suitable for examination of stylistic markedness of verbs in Popović's epistolary opus, but also reason for his further morphostylistic analyses, which are less present in literature than phonostylistic and syntactic and stylistic ones.

Key words: Marko Miljanov Popović, epistles, dialect, (montenegrin) national speeches, verb type, imperfectization, dialectics, antiptosis, morphostylem, morpho-stylistics